

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

О. В. Міщенко
Київ, Україна

Поняття «компетентність» у наш час активно використовується в педагогічному обігу, а впровадження компетентнісного підходу обумовлено суперечностями між невідповідністю результатів традиційної системи надання освітніх послуг та соціальним замовленням, яке вимагає самостійних, ініціативних членів суспільства, здатних ефективно взаємодіяти в розв'язанні життєвих, виробничих та економічних питань. Слід зауважити, що нині більшість випускників закладів загальної середньої освіти володіють системою знань, але не знаходять їм практичного застосування в житті. Концепція розвитку Нової української школи визнає необхідність якісного оновлення змісту освіти. Завдання школи сьогодні – виховати *компетентну й конкурентоспроможну особистість*, яка здатна творчо підходити до розв'язання проблем, уміє повноцінно жити в сучасному суспільстві, прагне до самовдосконалення, згодна навчатися впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, постійно намагається змінити своє життя на краще, має чітку громадянську позицію. Досягнення поставленої мети можливе за умов визначення та впровадження шляхів підвищення професійної компетентності педагогічних працівників, які спроможні виховати ерудованих, високодуховних, креативних, мобільних учнів, здатних діяти самостійно й конструктивно. Професіоналізм педагога, його налаштованість на самовдосконалення, самоосвіту, саморозвиток впливає на формування предметних та ключових компетентностей школярів і є вирішальним фактором забезпечення якості освіти.

Компетентність переважно розуміється як сукупність знань, умінь, навичок, цінностей, способів мислення, необхідних для здійснення продуктивної діяльності (Н. Баграмова, І. Загайнов, О. Ільченко, В. Наперова, С. Ожогов, Е. Симанюк, А. Сластьонін, Л. Фішман, А. Хуторський, А. Черемисина, М. Чоганов, С. Шишов, Т. Яценко та ін.), *професійна компетентність* – інтегральна характеристика професійних та особистісних якостей, що сприяють досягненню високого результату діяльності (Д. Алферова, В. М. Введенський, Т. Добутько, О. Дубасенюк, М. Єрмоленко, М. Кабардов, Є. Коваленко, Г. Ковальчук, В. Крижко, В. Кричевський, А. Маркова, В. Мижериков, Л. Мітіна, Н. Разіна, М. Рижаків, Г. Саранцев, В. Семиченко, С. Тищенко, Н. Харитоновна, Л. Хоружа та ін.). *Професійна компетентність вчителя* – «складна багаторівнева стійка структура психічних рис, що формується внаслідок інтеграції досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, значущих для

вчителя особистісних якостей і має окреслені суттєві ознаки (мобільність, гнучкість і критичність мислення» [1].

Найбільш повною, на нашу думку, є класифікація структурних компонентів професійної компетентності вчителя О. Біляковської [2]:

– *когнітивно-технологічна компетентність* (спеціальна компетентність з фахового предмета);

– *методична компетентність* (засвоєння педагогом нових методичних і педагогічних ідей, підходів до освітнього процесу в сучасних особистісно-зорієнтованих, розвивальних, креативних технологіях, володіння різними методами, прийомами й формами організації навчання);

– *комунікативно-ситуативна компетентність* (знання, уміння, навички та способи здійснення фасилітативної (партнерської) взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу, врахуванням педагогом вікових, психологічних, індивідуальних особливостей учнів; уміння бачити в дитині особистість, поважати її думку; поєднувати вимогливість із повагою до кожного учня, тактовність і толерантність у стосунках; здатність до антиципації, тобто випереджального прогнозування оптимальних внутрішньоколективних контактів між учнями класу; уміння створювати на уроці атмосферу творчого спілкування та позитивного настрою);

– *соціальна компетентність* (високий рівень усвідомлення соціальних проблем та запитів, способів взаємодії з суспільством; уміння знаходити інформацію й упевнено конструювати поведінку для досягнення балансу між своїми потребами, очікуваннями, сенсом життя й вимогами соціальної дійсності; уміння робити вибір, брати на себе відповідальність, формування засобами предмета патріотичних почуттів, поваги до історії, традицій українського народу тощо);

– *психолого-педагогічна компетентність* (володіння психолого-педагогічною діагностикою; уміння здійснювати індивідуальну роботу на основі результатів педагогічної діагностики, виявляти особистісні особливості школярів, визначати і враховувати емоційний стан людини, грамотно вибудовувати взаємовідносини з колегами, учнями, батьками);

– *прогнозувально-рефлексивна компетентність* (уміння конструювати траєкторію розвитку школяра, здійснювати індивідуальний розвиток учня; уміння технологічно прогнозувати, конструювати, планувати хід навчально-виховного процесу; прогнозувати розвиток як учнівського колективу загалом, так і кожного учня зокрема);

– *аутопсихологічна компетентність* (уміння усвідомлювати рівень власної професійної діяльності, своїх спеціальних, методичних і комунікативних спроможностей, потенціалу; уміння бачити недоліки у професійній діяльності; бажання самовдосконалюватись; визначати завдання, траєкторію для власної самоосвіти й самовдосконалення);

– *інформаційно-технологічна компетентність* (уміння й навички роботи з ІКТ, застосування раціональних прийомів пошуку, аналізу, адекватного відбору, систематизації, використання інформації; самостійно створювати різноманітні тестові завдання; ураховувати дидактичні принципи, закономірності, способи, форми організації навчального процесу для його оптимізації на основі комп'ютеризації; дохідливо й чітко викладати навчальний матеріал з огляду на специфіку предмета, суб'єктний досвід школярів, рівень їхньої підготовки, життєвий досвід і вік; уміння перебудовувати за необхідності план і хід викладу навчального матеріалу);

– *управлінська компетентність* (володіння вчителем методами, прийомами організації власною діяльністю та ефективною діяльністю учнів, класу в урочній та позаурочній видах діяльності; управління процесом засвоєння учнями знань; визначення цілей навчальної діяльності, отримання інформації про рівень досягнення цілей діяльності; уміння здійснювати коригувальний вплив на способи навчальної діяльності);

– *кооперативна компетентність* (здатність педагога продуктивно й гармонійно організувати навчальну взаємодію у напрямку спільної мети за такими напрямками: „учитель – учитель”, „учитель – колеги”, „учитель – педагогічний колектив”, „учитель – шкільне методичне об'єднання”, „учитель – районне методичне об'єднання”; „учитель – учень”, „учень – учень”, „учень – група учнів”, „учень – клас”, „учень – шкільний колектив”; „учитель – шкільний психолог”, „учитель – соціальний педагог”, „учитель – батьки учнів”, „учитель – громадськість” тощо);

– *полікультурна компетентність* (знання педагогом культурних, національних надбань, менталітету представників різних національностей, досягнень та звершень українського народу; толерантне ставлення до культури досягнень та звершень українського народу; толерантне ставлення до культури і традицій представників інших народів);

– *валеологічна компетентність* (забезпечує організацію здорового способу життя у фізичній, соціальній, психічній та духовній сферах, організацію власної праці й впровадження, реалізацію здоров'язбережувальної функції розвитку учнів, тобто забезпечення належних умов для нормальної життєдіяльності школярів);

– *загальнокультурна компетентність* (передбачає досягнення високого рівня розвитку у суспільному, професійному й духовному житті; освіченість у галузі викладання предмета, високої ерудиції та культури поведінки).

Отже, основними показниками педагогічної компетентності вчителя визначено особистісні якості (комунікативні та організаторські уміння, навички саморегуляції, творчість, адаптивність, ініціативність тощо), усвідомлення відповідальності педагога у формуванні особистості, безперервне підвищення загальної та професійної культури, пошукова діяльність, генерування нових знань, володіння методами педагогічного

дослідження, конструювання власного педагогічного простору, орієнтація на результативність освітнього процесу. Учитель повинен зайняти активну позицію на шляху до цілі – власної професійної компетентності.

Література

1. Банашко Л. В., Севастьянова О. М., Крищук Б. С., Тафінцева С. І. Концепція педагогічної компетентності. URL.: <http://www.kgra.km.ua/?q=node/233>.
2. Біляковська О. О. Професійна компетентність учителя як складова ефективної педагогічної діяльності. URL:<http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/BAK7/7/37.pdf>
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / за заг. ред М. Грищенка. URL:
<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
4. Яценко Т. О. Компетентнісний підхід як основа модернізації шкільної літературної освіти / *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Сер. : Педагогічні науки. Глухів, 2018. Вип. 2(1). С. 156-165.